

Sročnost u dvoprednim imenicama

Debeljak, Jasmina

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:662551>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-09**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Jasmina Debeljak

Sročnost u dvorodnim imenicama

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2015.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Jasmina Debeljak

0009063768

Sročnost u dvorodnim imenicama

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentorica: dr. sc. Anastazija Vlastelić

Rijeka, 11. srpnja 2015.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. SROČNOST	3
2.1. DEFINICIJE SROČNOSTI	3
2.2. REALIZACIJA NA DRUGIM JEZIČNIM RAZINAMA	3
2.2.1. SROČNOST I SEMANTIKA.....	4
2.2.2. SROČNOST I MORFOLOGIJA	4
2.2.3. SROČNOST I LEKSIKOLOGIJA; LEKSIKOLOGRAFIJA	5
2.2.4. SROČNOST I PRAGMATIKA.....	5
3. IMENICE NEREGULARNA I KOLEBLJIVA RODA.....	6
3.1. GRAMATIČKI I REFERENCIJALNI ROD	6
3.2. HIBRIDNE IMENICE	7
3.3. EPICENI.....	8
3.4. DEFEKTIVNE IMENICE	8
3.5. DVORODNE IMENICE.....	9
3.5.1. NEDVORODNOST.....	9
3.5.2. SEMANTIČKA DVORODNOST.....	10
4. SROČNOST I DVORODNE IMENICE	17
4.1. SROČNOST S IMENICAMA IZDAJICA, BUDALA, NIŠTARIJA, NJUŠKALO, ZANOVIJETALO, TRČKARALO	17
4.2. SROČNOST S IMENICAMA BRAĆA, GOSPODA, VLASTE LA I DJECA	17
4.3. SROČNOST S IMENICAMA <i>BOL I GLAD</i>	17
5. ZAKLJUČAK:	20
6. SAŽETAK:.....	21
7. POPIS LITERATURE	22

1.UVOD

Tema je moga završnoga rada *Sročnost u dvorodnim imenicama*. Sročnost najjednostavnije definiramo kao "slaganje riječi u rečenici prema rodu, broju, osobi i padežu" (Babić 1998: 11), a dvorodne imenice jesu "imenice koje se zbog različitih razloga mogu slagati s metama¹ dvaju rodova" (Pišković 2005: 146) pa tako imenice kao što su npr. *luralica* i *sveznalica* mogu biti muškoga i ženskoga roda, dok imenice poput *zanovijetalo* i *piskaralo* mogu biti srednjega i muškoga rod itd. Nadalje, u ovome su radu detaljnije objašnjene ostale skupine dvorodnih imenica i sročnost onih imenica koje pripadaju semantičkoj dvorodnosti.

Valja spomenuti kako se sročnost proučava unutar sintakse te sam odlučila da se tema moga završnoga rada tiče upravo onoga što me unutar nje najviše zaintrigiralo, a to je sročnost. Naravno, kako sročnost obuhvaća široko područje, odlučila sam se na sročnost u dvorodnim imenicama koje pružaju dobar izazov za istraživanje i pisanje rada. Cilj ovoga završnoga rada jest prikazati neke od problema koji se javljaju pri određivanju roda u dvorodnim imenicama, ali isto tako upozoriti na zanimljivost tih imenica upravo zbog spomenutih nedorečenosti.

Temeljna literatura za izradu ovoga završnoga rada jesu *Gramatika roda* Tatjane Pišković, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* Vladimira Anića, *Gramatika hrvatskoga jezika* Josipa Silića i Ive Pranjkovića, *Sročnost u hrvatskome književnome jeziku* Stjepana Babića te *Hrvatska gramatika* Eugenija Barić i ostalih suradnika odakle su navedene definicije sročnosti na početku rada. Ostala je literatura navedena pri kraju rada u poglavlju pod naslovom literatura. Anićev je Veliki rječnik "najopsežniji jednosveščani korpus standardnoga govornog, publicističkog i književnoga hrvatskog jezika" (Anić 2003: VI). Riječ

¹ "Riječi kojima je oblik uvjetovan sročnošću nazivaju se metama" (Pišković 2011: 194).

je o suvremenom djelu koje obuhvaća velik broj riječi i zbog toga se može reći da je Anićev Veliki rječnik referentan.

2. SROČNOST

2.1. DEFINICIJE SROČNOSTI

Kako u suvremenoj kroatističkoj literaturi postoji nekoliko definicija sročnosti, navedene su neke od njih: "sročnost kao slaganje riječi u rečenici; kongruencija; (Anić 2003: 1465); "sročnost kao slaganje subjekta s predikatom u licu, rodu i broju" (Barić 1995: 424); "sročnost kao slaganje riječi u rečenici prema rodu, broju, osobi i padežu" (Babić 1998: 11); "sročnost kao tip gramatičke veze među tagmemima koji podrazumijeva potpuno ili djelomično podudaranje glavnog i zavisnog tagmema u gramatičkim svojstvima, i to u rodu, broju i padežu" (Silić – Pranjković 2005: 262). Navedena je i definicija sročnosti koju je iznio Ivan Marković, a po kojoj je sročnost "veoma raširena i odavna poznata gramatička pojava obličnoga podudaranja jedne rečenične sastavnice s drugom, odnosno zahtjev da se rečenična sastavnica pojavi u obliku koji odgovara obliku druge sastavnice, s kojom je sastavnicom na neki način povezana" (Marković 2010: 169–170).

2.2. REALIZACIJA NA DRUGIM JEZIČNIM RAZINAMA

Sročnost je vezana i uz ostale jezične razine, točnije, sročnost se, uz sintaktičku, može realizirati i na drugim jezičnim razinama kao što su semantika, morfologija, leksikologija, leksikografija, pragmatika. Nadalje, dane su definicije spomenutih jezičnih razina, tj. čime se one bave te zašto je moguće i u vezi s njima govoriti o sročnosti i što je upotpunjeno primjerima.

2.2.1. SROČNOST I SEMANTIKA

Semantika je "lingv. grana lingvistike koja proučava pojedine riječi, njihove oblike i grupacije kao nosioce određena značenja te kao sredstva za označivanje predmeta, pojava i odnosa u materijalnom i duhovnom svijetu; utvrđuje glavne procese koji vode do promjena u značenju riječi" (Anić 2003: 1388).

Ako uzmemo za primjer rečenicu: *Vlastela je došla i Vlastela su došli*, možemo uočiti da imenica *vlastela* u prvome slučaju označava pojedinačni entitet, a u drugome slučaju ona označava skupinu, iz čega proizlazi kako izbor glagolskih oblika ovisi o predočenju značenja imenice *vlastela* kao skupina ili kao pojedinačni entitet. Isti slučaj primjećujemo u rečenici: *Gospoda je došla i Gospoda su došli*.

2.2.2. SROČNOST I MORFOLOGIJA

"Morfologija (od grč. *morphē* 'oblik' i *lógos* 'riječ') dio je gramatike koja proučava vrste riječi i njihove oblike, tj. njihovu morfološku strukturu" (Barić 1997: 95). U Anićevu rječniku nailazimo na definiciju morfologije kao "lingv. dio gramatike, bavi se promjenama oblika riječi u sklonidbi (deklinaciji) i sprezanju (konjugaciji) i promjenama gramatičkih morfema s tim u vezi" (Anić 2003: 777). Morfologija kao jezična razina "osigurava gramatička sredstva kojima se ostvaruje sročnost" (Pišković 2011: 199).

Dakle, u rečenicama *Sretna sam* i *Marija je sretna* različita su lica i glagolski oblici, a lica zahtijevaju različite oblike prezenta glagola *biti* i na taj način osiguravaju se sredstva kojima se među riječima ostvaruje podudarnost koja je potrebna za prepoznavanje sročnosti.

2.2.3. SROČNOST, LEKSIKOLOGIJA I LEKSIKOGRAFIJA

Leksikologija je "dio (je) jezikoslovlja, bavi se proučavanjem značenja riječi i komponenata koja ga čine, riječi s istim ili sličnim značenjem ili riječi s više značenja itd." (Anić 2003: 677), a leksikografija je "teorija i djelatnost vezana uz sastavljanje rječnika i leksikona; popisivanje, sređivanje i tumačenje riječi jednog ili više jezika" (Anić 2003: 677). Ono što sročnost povezuje s leksikologijom i leksikografijom jest nužnost da bude opisana u rječniku.

2.2.4. SROČNOST I PRAGMATIKA

Pragmatika je označena kao "lingv. proučavanje onoga što povezuje čovjeka, njegovu psihu i njegov svijet s njegovim jezikom, s djelovanjem pomoću jezika i s namjerama njegova iskaza; dio semiotike u kojem se proučava odnos između znakova i konteksta njihova korištenja" (Anić 2003: 1139).

Odnos sročnosti i pragmatike objašnjen je na sljedećim primjerima: *To si ti odabrao* i *To ste Vi odabrali*. Možemo zamijetiti kako se u prvoj rečenici govornik obraća osobi s kojom je u prisnijem odnosu, dok se u drugoj rečenici govornik obraća nekome prema kome iskazuje poštovanje. Iz toga proizlazi kako izbor između navedenih iskaza ovisi o tome kakav je odnos između sugovornika ili pak ovisi o govornoj situaciji.

3. IMENICE NEREGULARNA I KOLEBLJIVA RODA

Dvorodne imenica uvrštavaju se u imenice *neregularna i kolebljiva roda*. U skupinu imenica koje su neregularna i kolebljiva roda osim dvorodnih imenica spadaju još i *hibridne imenice, epiceni i defektivne imenice* (Pišković 2011: 135). One koje će više biti spomenute u ovome radu jesu dvorodne imenice, no ukratko su objašnjene i ostale spomenute vrste te sličnosti između njih i dvorodnih imenica. No, svakako je potrebno i objasniti što je gramatički, a što referencijalni rod koji su također spominjani kroz objašnjenja nekih imenica neregularna i kolebljiva roda.

3.1. GRAMATIČKI I REFERENCIJALNI ROD

Referencijalni rod odnosi se na spolnu kategoriju imenica. Primjerice, imenice *kolega, sluga, vođa* označavaju referenta muškoga spola, imenice *piskaralo, njuškalo, trčkaralo* mogu označavati referenta muškoga ili ženskoga spola, dok imenica *curetak* označava referenta ženskoga spola. Imenica *zrcalo* označava nešto neživo i nema referencijalni rod, ali ima srednji gramatički rod. Što se tiče gramatičkoga roda, imenice *kolega, sluga, vođa* ženskoga su gramatičkoga roda, a imenice *piskaralo, njuškalo, trčkaralo* srednjega su gramatičkoga roda, dok je imenica *curetak* muškoga gramatičkoga roda. Imenice *kolega, sluga, vođa* u jednini su muškoga gramatičkoga roda: *dobar kolega/sluga/vođa* i tako potvrđuju sročnost po smislu: "Pravila sročnosti odnose se na gramatički rod i broj. Sročnost međutim može biti i po prirodnom rodu i broju. Takva se sročnost zove slaganje po smislu" (Barić 1997: 425).

Iste te imenice u množini ženskoga su gramatičkoga roda: *dobre kolege/sluge/vođe*, ali potvrđuju i oblike muškoga roda: *dobri kolege/sluge/vođe*. To je sročnost po obliku: "Ako se upravlja prema gramatičkom obilježju

određene riječi, onda je to sročnost po obliku ili gramatička sročnost" (Babić 1998: 13).

3.2. HIBRIDNE IMENICE

Hibridne su imenice one u kojima se očituje nesklad "između formalnog i semantičkog kriterija" (Pišković 2011: 135). Hibridne imenice imaju stabilan referencijalni rod (ili muški ili ženski), a mijenjaju se po sklonidbi u kojoj "većina imenica za živo referira na bića suprotna spola" (Pišković 2011: 137). Postoji nekoliko skupina hibridnih imenica, na primjer, za imenice tipa *Ilija*, *Mate*, *Dado*, zaključujemo da je riječ o vlastitim muškim imenima s gramatemima -a, -e, -o. One imaju muški gramatički i muški referencijalni rod i sklanjaju se po e-deklinaciji te se "uvijek slažu s modifikatorima muškoga roda" (Pišković 2011: 138).

Uzmimo dalje za primjere imenice *tata*, *gazda*, *sluga*, *kamikaza* s gramatemom -a, koje označavaju vršitelja radnje, ali isto tako i nositelja osobine. To su opće imenice muškoga gramatičkoga i muškoga referencijalnoga roda te se sklanjaju po e-deklinaciji. "Imenice ove skupine uvijek se slažu s modifikatorima muškoga roda, a u množini se oblik modifikatora uz njih koleba između muškoga i ženskoga roda" (Pišković 2011: 138). Ovoj skupini pripadaju i imenice tipa *starješina*, *drvosječa*, *bakljonoša*, *konjokradica* koje mogu označavati i mušku i žensku osobu i tada su one dvorodne imenice, ali ako označavaju samo mušku osobu, onda su hibridne imenice. Iz toga proizlazi kako se ista imenica može svrstati kao hibridna i kao dvorodna.

Imenice *curetak*, *curičak*, *djevojčuljak*, *vamp* jesu imenice muškoga gramatičkoga i ženskoga referencijalnoga roda i sklanjaju se po a-sklonidbi. Imenice *curče*, *djevojče*, *momče*, *posinče* koje pripadaju sljedećoj skupini jesu

srednjega gramatičkog roda i muškoga ili srednjega referencijalnoga roda, a sklanjaju po a-deklinaciji.

Sljedeću skupinu hibridnih imenica čine imenice poput *braća, gospoda, vlastela*, odnosno zbirne imenice muškoga referencijalnoga roda. U ovoj skupini, također, postoji veza s dvorodnim imenicama jer ako imenice *gospoda* i *vlastela* označavaju skupinu muškarca i žena (u značenju društvenoga sloja), a ne samo skupinu muškaraca, svrstavaju se u dvorodne imenice. Brojevne imenice poput *četvorica, desetica, petorica* i ostale na -ic i -a isto spadaju u skupinu hibridnih imenica.

3.3. EPICENI

U skupinu *epicena* uvrštavaju se one imenice koje imaju stabilan gramatički rod, ali mogu imati oba referencijalna roda. Navedene imenice npr. *autoritet, bogalj, feniks, narcis, poliglot* muškoga su gramatičkog roda te muškoga i ženskoga referencijalnoga roda. Sklanjaju se po a-deklinaciji.

Nadalje, imenice *beba, hulja, sponzoruša, tračara* jesu epiceni ženskoga gramatičkog roda i sklanjaju se po e-deklinaciji, a imenice *ličnost, Milost, Svetost, zvijer* sklanjaju se po i-deklinaciji. Ovim je primjerima samo pokazano kako te imenice zaista imaju stabilan gramatički rod i da se mogu referirati na oba spola.

3.4. DEFEKTIVNE IMENICE

Defektivne imenice kao i epiceni po naravi nisu problematične. To su imenice koje mogu biti u jednini ili u množini, a s obzirom na to razlikuju se imenice kao npr. *meso, mladež, obuća, telad* koje su singularia tantum i imenice kao npr.

gaće, klijesta, memoari, koje su pluralia tantum i imaju množinu ženskoga, srednjega ili muškoga roda.

3.5. DVORODNE IMENICE

Za dvorodne se imenice kaže da zauzimaju posebno mjesto kod složenoga odnosa prema gramatičkoj kategoriji roda. U ovome radu, isto tako, posebno mjesto zauzimaju upravo dvorodne imenice, stoga je potrebno navesti njihova osnovna obilježja. Kod dvorodnih imenica prisutno je "kolebanje između dviju rodni oznaka" (Pišković 2011: 135).

3.5.1. NEDVORODNOST

Kada se govori o dvorodnosti, valja utvrditi u kojim se ona situacijama javlja. Uzmimo za primjere imenice *paša* i *pazikuća*. Ako su navedene imenice muškoga roda, imenica *paša* označava turskoga dostojanstvenika, a imenica *pazikuća* označava osobu koja se brine, točnije pazi na kuću. Ako su te imenice ženskoga roda, u tome slučaju imenica *paša* označava ispašu, a imenica *pazikuća* vrstu biljke puzavice. Takve imenice imaju jedan referencijalni rod, tj. referencijalni rod ima samo jedan od parnjaka, imenice *paša* i *pazikuća* ako označavaju muški rod, a parnjaci im označavaju neživo, kao takve ne spadaju u vrstu dvorodnih imenica. Dakle, tu se "ne radi o jednoj imenici s dvama rodovima, nego o dvjema posve različitim leksičkim jedinicama koje imaju svaka svoju leksikografsku natuknicu, a fonemski im je sastav slučajno jednak" (Tafra 2007: 218).

Tu još treba spomenuti neke imenice poput *hijena, kukavica, lisica, pijavica* koje su različita roda kako u osnovnome, tako i u prenesenome značenju, npr.

kukavica ako je ženskoga roda, označavati će pticu kukavicu, a ako je muškoga i ženskoga roda, odnosit će se na osobu koja je bojažljiva. *Hijena* pak ako je ženskoga roda, označavati će "mačku" iz porodice zvijeri, a ako je muškoga i ženskoga roda, može se odnositi na osobu koja je pohlepna, bezobzirna i oportuna.

3.5.2. SEMANTIČKA DVORODNOST

Semantičkom dvorodnosti naziva se "prvi pravi tip dvorodnosti" (Pišković 2011: 147). Razlikuju se dvije skupine semantičke dvorodnosti.

Prvoj skupini pripadaju imenice kao što su npr. *grdoba*, *kukavica*, *lutalica*, *ništarija*, *potrkuša*, *pristaša*, *seljačina*, *uhoda*. Sve se navedene imenice sklanjaju po e-deklinaciji, izvedene su sufiksima -ic-a, -arij-a, -iš-a, -š-a, -in-a, -uš-a, -a, -ob-a, te se odnose i na mušku i na žensku osobu.

U Anićeve rječniku (2005) imenice poput *kukavica*, *neznalica*, *ništarija*, *pijanica* navode se kao imenice ženskoga roda, dok se imenice poput *izdajica*, *lutalica*, *preteča*, *skitnica* navode kao imenice muškoga roda.

Između tih imenica postoji kolebanje između gramatičkoga roda, dakle gramatički rod tih imenica nije stabilan, što je u nastavku jasnije prikazano i objašnjeno. Navedene rečenice: *Taj izjelica/pridošlica/varalica/preteča nikoga ne voli / Ta izjelica/pridošlica/varalica/preteča nikoga ne voli.*

Dakle, imenice *izjelica*, *preteča*, *pridošlica*, *varalica* mogu biti ženskoga i muškoga roda. Imenica *varalice* u množini pak može biti samo ženskoga roda: *Te varalice opet su napravile glupost.*

U ovu skupinu ubrajaju se i neke složenice poput *krvopija*, *pazikuća*, *tužibaba*, *vlakovođa* te imenice koje su tvorbeno nemotivirane kao što su *bitanga*, *cicija*,

hulja, mecena i za koje isto vrijedi odnošenje i na mušku i na žensku osobu. Valja spomenuti kako se hibridne imenice koje se odnose i na mušku i na žensku osobu mogu svrstati u ovu skupinu (*bakljonoša, drvosječa, starješina, vucibatina*). "Taso² ističe tri osnovne leksičke značajke tih imenica: "sve se odnose na osobu, odnosno imaju referencijalni rod, imenuju osobu prema karakterističnom svojstvu ili djelovanju" (Pišković 2011: 148).

Imenice kao što su na primjer *blebetalo, njuškalo, trčkaralo, zabadalo* izvedene su sufiksom -l-o i one čine drugu skupinu, sklanjaju se po a-deklinaciji, a slažu se s modifikatorima muškoga i srednjega roda. Ove imenice kao i imenice *lutalica, nakaza, neznalica, ništarija* itd. označavaju neku negativnu osobinu, ali uz tu osobinu ovim imenicama pridano je i značenje, točnije dodatno značenje doze nezrelosti. U Anićevu rječniku (2005) imenice na -l-o mogu označavati i žensku osobu.

Postoji dvorodnost koja se naziva morfološka i ona se razlikuje od prethodnih dvorodnosti u tome što kod promjene roda imenice ne dolazi do promjene značenja. Kod imenica npr. *bol, čar, glad, izrast, pelud* i ostalih tvorbena nemotiviranih imenica prisutno je kolebanje između ženskoga i muškoga roda. Isto vrijedi i za imenice koje su tvorene sufiksom -ež kao npr. *garež, gnjilež, svrbež, trulež*. Imenica *pelud* koleba se između i-deklinacije i a-deklinacije, a imenica *jetra* se koleba između e-deklinacije i a-deklinacije.

U Anićevu se rječniku (2005) navodi kako su imenice *čar* i *svrbež* muškoga roda, imenice *gar, glad, gnjilež, splav, trulež* ženskoga i muškoga roda, a imenica *jetra* ženskoga roda.

Za imenicu *bol* navodi se nekoliko čimbenika zbog kojih se ona sve više upotrebljava kao imenica muškoga roda. Tako se spominje utjecaj srpskoga

² Taso, Jasminka. 1998. Semantičke relacije u vezi sa kolebanjem u rodu imenica srpsko-hrvatskog jezika.

jezika u oblikovanju hrvatskoga jezičnoga standarda. Nadalje, "činjenica da a-sklonidba ima veću diferencijaciju padežnih oblika u odnosu na i-sklonidbu" (Pišković 2011: 151) i da se imenica *bol* upotrebljava u instrumentalu jednine po a-sklonidbi, dakle *bolom*, pa se tako izbjegava homonimija s "3. licem prezenta glagola *boljeti* (*boli*) i komparativom pridjeva *doobar* u akuzativu jednine ženskoga roda (*bolju*)" (Pišković 2011: 151). Kao još jedan utjecaj navodi se upotreba imenice *boli* u smislu medicinskoga žargona kada je imenica *bol* muškoga roda.

U Anićevu rječniku (2005) imenica *bol* ima dva značenja; u jednome ona označava ono tjelesno, tjelesnu patnju, dakle patnja i trpljenje *boli* od ugriza psa, primjerice. U drugome značenju imenica *bol* označava ono duhovno, duhovnu patnju, primjerice, patnja izazvana zbog bolesti ili smrti nama neke drage osobe ili pak patnja od ljubavne *boli*.

Postoje i imenice koje su uglavnom posuđenice, a koje imaju dva roda. To su primjerice imenice: *bijenale*, *gvano*, *finale*, *kino*, *labelo*, *jugo* (koje nije stranog podrijetla). To su imenice koje završavaju na -e ili -o, a kolebaju se između muškoga i srednjega roda. Kod ovih imenica razlika u rodu ne znači da se mora promijeniti i značenje.³ Što se Anićeve rječnika (2005) tiče, u njemu se imenice *finale*, *jugo*, *kino* i *oštro* navode kao imenice muškoga i srednjega roda, a imenice *trijenale* i *gvano* kao imenice muškoga roda.

Postoji i ona skupina dvorodnih imenica koje kada su u jednini jednoga su roda, a kada su u množini drugoga su roda. Uzmimo za primjer imenice *oko* i *uho* koje su u jednini srednjega roda, a njihovi množinski oblici *oči* i *uši* ženskoga su roda. "Promjena roda vezana je za promjenu broja i promjenu sklonidbene vrste" (Pišković 2011: 154); imenice *oči* i *uši* u jednini srednjega roda sklanjaju se po a-deklinaciji, a kada su u množini ženskoga roda sklanjaju se po i-sklonidbi.

³ Tako se npr. "imenica *finale* kada je srednjeg roda povezuje s kolokvijalnim diskursom, a kada je muškoga roda s 'binarnim stilom'" (Pišković 2011 153).

Kod ove skupine važno je za spomenuti trorodnost. Uzmimo za primjer imenice *jare, pile, tele, unuče*. Te imenice označavaju živo, one su srednjega roda i sklanjaju se po a-deklinaciji. Množinski oblici tvore im se na dva načina. Prvi je taj da se imenice tvore sufiksom -ić, pa tada glase *jarići, pilići, telići, unučići* i tada su muškoga roda; i drugi je način taj da se imenice tvore sufiksom -ad, pa glase *jarad, pilad, telad, unučad* i tada su ženskoga roda. Dakle, iz navedenog može se vidjeti trorodnost spomenutih imenica.

Imenica *djeca* zbirna je imenica srednjeg roda koja se sklanja po a-deklinaciji i koja može funkcionirati kao trorodnost.⁴ Upravo zbog te trorodnosti imenica *djeca* pripada dvorodnim imenicama, a imenica *dijete* je epicen je se slaže samo s modifikatorima srednjega roda.

Još neke imenice koje znače živo, a isto označavaju trorodnost jesu: *brat, gospodin i vlastelin*. One su muškoga roda, sklanjaju se po e-deklinaciji, a množinski se oblik za te imenice, isto kao i za imenicu *djeca*, izriče zbirnim imenicama *braća, gospoda, vlastela*. Kao što je spomenuto te imenice označavaju trorodnost: "Gospoda/Vlastela je došla, Gospoda/Vlastela su došla, Braća/Gospoda/Vlastela su došli, a imenica braća po predikatnom slaganju ne ulazi u femininski obrazac: Braća je došla "(Pišković 2011: 155). O sročnosti tih imenica bit će više u nastavku ovoga rada.

Imenice kao što su *list, grob, snop* muškoga su roda, označavaju ono neživo i u množini glase *listovi, grobovi, snopovi*, ali uz takav množinski oblik mogu imati i zbirnu množinu i to srednjega roda, koja glasi *lišće, groblje, snoplje*. To vrijedi

⁴ Tako imenica *djeca* ulazi u čak tri sročnosna obrasca (u femininski po atributnome slaganju: ovoj djeci, u neutrumski po predikatnome slaganju: Djeca su došla, u maskulinski po slaganju s ličnom zamjenicom: *djeca...oni*) (Pišković 2011: 154-155).

i za neke imenice koje su ženskoga roda kao npr. *grana*, kojoj zbirna množina glasi *granje*. Ovoj skupini imenica pripadaju još neke imenice koje u jednini i množini imaju različite rodove, ali im sklonidbena vrsta nije različita.⁵

⁵ Riječ je o imenicama u jednini *bijenale, finale, trijenale*, dok množinski oblici za te imenice glase *bijenali/bijenala, finali/finala, trijenali/trijenala*. No svi se oblici mijenjaju po *a*-sklonidbi. (Pišković 2011: 155).

4. SROČNOST I DVORODNE IMENICE

4.1. SROČNOST S IMENICAMA IZDAJICA, BUDALA, NIŠTARIJA, NJUŠKALO, ZANOVIJETALO, TRČKARALO

Za objašnjenje sročnosti u dvorodnim imenicama poslužile su neke od imenica koje su već prethodno spominjane u govorenju o semantičkoj dvorodnosti. Na primjer, imenice kao što su *izdajica*, *budala*, *ništarija* jesu imenice e-deklinacije i sročnost kod njih može biti "samo semantička ili po smislu, samo sintaktička ili po obliku te i semantička i sintaktička" (Pišković 2011: 240). Ako navedene imenice označavaju mušku osobu, a pokazuju sročnost u ženskom rodu: *Stari moj, vi ste dakle ona budala koja je sve upropastila* (Pišković 2011: 240–241), riječ je o sintaktičkoj sročnosti.

Sintaktička i semantička sročnosti prisutna je ako navedene imenice označavaju žensku osobu i pokazuju sročnost u ženskome rodu: *Ona izdajica je bila njegova žena*, a ako su imenice muškoga roda i označavaju mušku osobu, onda je riječ o semantičkoj sročnosti: *Budala mi je rekao*.

Takva je semantička sročnost prisutna i kod imenica a-deklinacije kao što su npr. *njuškalo*, *zanovijetalo*, *trčkaralo*, što je vidljivo u rečenici: *Piskaralo se opet naljutilo*. Sintaktička je sročnost kod tih imenica ostvarena kada imenice označavaju mušku ili žensku osobu, a slažu se po sročnosti s imenicama srednjega roda: *Nije pusto zanovijetalo iz dosade* (Babić 1998: 38).

4.2. SROČNOST S IMENICAMA BRAĆA, GOSPODA, VLASTELA I DJECA

Imenice *braća*, *gospoda*, *vlastela* mogu biti u sintaktičkoj i semantičkoj sročnosti. Primjerice, u romanu *Melita* Josipa Eugena Tomića (1899.) postoji ulomak u kojem se vidi sintaktička sročnost imenice *vlastela*: *Tri godine bavio*

se grof... gojitbom tovljenika tako, da su se nekoja susjedna vlastela pavela za njim i u manjem obsegu stala baviti poslom koji je grof sada već u veliko tjerao.

Semantička sročnost imenice *braća* prisutna je u ovoj rečenici preuzetoj iz Biblije: *Kako njegova braća opaze da ga njihov otac voli više od svih drugih svojih sinova, zamrže ga toliko da mu nisu mogli ni prijaznu riječ progovoriti*, i semantička sročnost imenice *gospoda* vidi se u rečenici iz Tkalčeva djela *Uspomene*: *Gospoda su pošto poto želila da ga imaju "među sobom", nagovarali su ga da kupi gospoštiju..*

Imenice *vlastela*, *braća*, *gospoda* u navedenim se ulomcima slažu s predikatnim glagolom u množini: (...) *susjedna vlastela pavela za njim; braća opaze; gospoda su želila;*

U rečenicama: *Ona djeca što sam ih/je vidio jučer i Ona djeca koju/koje sam vidio jučer* (Pišković 2011: 243) interpretiramo zbirnu imenicu *djeca* čija se sročnost razlikuje u navedenim rečenicama. U prvoj rečenici riječ je o semantičkoj sročnosti zbog lične zamjenice u množini muškoga ili srednjega roda s kojom se imenica *djeca* slaže, dok se u drugoj rečenici ta imenica slaže s odnosnom zamjenicom u jednini zbog čega je riječ o sintaktičkoj sročnosti.

Navedene se imenice "sklanjaju kao imenice ženskoga roda u jednini, slažu se s predikatom kao da je riječ o imenicama srednjeg roda u množini" (Silić – Pranjković 2005: 298). Primjerice, to je vidljivo iz gore navedenog ulomka, što se tiče imenice *vlastela*, *susjedna vlastela*, pa nadalje, *Djeca su radoznala*, *Gospoda su okrutna*, *Braća su dobra*. Dakle, imenice *djeca*, *gospoda*, *vlastela*, *braća* sročna su s predikatom baš kao što bi bila sročna npr. imenica *sela*: *Sela su radoznala*.

4.3. SROČNOST S IMENICAMA *BOL I GLAD*

Ove imenice pokazuju sročnost u muškome i ženskome rodu. Sročnost u ženskome rodu vidljiva je u rečenicama: *Blagoslovene nek su ove boli naših pređa* (Nazor) i *Nit je glađu tuđe gladi, nit je tuđa žeđa siše* (Nazor), a sročnost u muškome rodu vidljiva je u rečenici: *Velike umjetnosti nema bez jakoga bola bola* (Barac, Vidrić).

5. ZAKLJUČAK

Sam naslov ovoga rada *Sročnost u dvorodnim imenicama* aludira na zaokupljenost sročnošću i dvorodnim imenicama. Iz svega navedenoga u ovome završnome radu može se zaključiti kako su dvorodne imenice i sročnost kao tema jednoga završnoga rada doista iscrpne za istraživanje i problematiziranje. Dakle, na temelju svega navedenoga može se zaključiti kako su dvorodne imenice koje spadaju u imenice neregularna i kolebljiva roda doista problematične zbog određivanja roda što često uzrokuje dvoumljenje, tj. kolebanje između dvaju rodova. Primjerice, već spomenute imenice kao što su *starješina, drvosječa, konjokradica, bakljonoša, izjelica, pridošlica, varalica* itd. (mogu biti muškoga i ženskoga roda) samo su neke od imenica kojima se potvrđuje kolebljivost pri određivanju roda.

U objašnjavanju kolebljivosti nekih dvorodnih imenica dani je osvrt na njihov status u relevantnom Rječniku hrvatskoga jezika Vladimira Anića. Time se želi uputiti na mogućnost odabira "konačnoga" rješenja čime bi se izbjeglo kolebanje pri određivanju roda. Primjerice, kod imenica *čar, svrbež* prisutno je kolebanje između ženskoga i muškoga roda, dok se u Anićevom rječniku imenice *čar i svrbež* navode kao imenice muškoga roda. Nadalje, imenice kao što su *kukavica, neznalica, izdajica, lotalica* mogu biti muškoga i ženskoga roda, no u Anićevu rječniku imenice *kukavica i neznalica* navode se kao imenice ženskoga roda, dok se imenice *izdajica i lotalica* navode kao imenice muškoga roda.

Uz to koliko su ove imenice problematične, toliko su i izazov za proučavanje. Treba spomenuti kako je tema rada zaista bila pogodna za istraživanje kojim se dalo objašnjenje svih vrsta dvorodnih imenica i njihove sročnosti.

6. SAŽETAK

Najprije su citirane relevantne definicije sročnosti kako bi se objasnio taj termin. Spomenute su i realizacije sročnosti na drugim jezičnim razinama što je objašnjeno primjerima. Nadalje, spomenuto je kakve su to dvorodne imenice, a kako one spadaju u imenice neregularna i kolebljiva roda, navedene su ostale imenice koje spadaju pod tu vrstu i neke njihove karakteristike. Tako se navode imenice koje se mogu smatrati hibridnim i dvorodnim te epicenima i dvorodnim imenicama. Objašnjeno je i što je gramatički, a što referencijalni rod koji su također spominjani kroz objašnjenja nekih imenica neregularna i kolebljiva roda. Nadalje, navedene su sve skupine dvorodnih imenica, njihove karakteristike i primjeri imenica. Nakon toga objašnjena je sročnost u dvorodnih imenica, točnije onih imenica koje pripadaju semantičkoj dvorodnosti.

KLJUČNE RIJEČI: sročnost (kongruencija), dvorodne imenice, sintaksa, hrvatski jezik

KEY WORDS: congruity (agreement), doublegender nouns, syntax, croatian language

7. POPIS LITERATURE

Anić, Vladimir. 1998. Rječnik hrvatskoga jezika. Treće izdanje. Zagreb: Novi Liber.

Anić, Vladimir. 2005. Veliki rječnik hrvatskoga jezika. Zagreb: Novi Liber.

Babić, Stjepan. 1988. Sročnost u hrvatskome književnome jeziku. Zagreb: Matica hrvatska.

Bošnjak, Tomislav. 2005. Gramatička i semantička kolebljivost dvosložnih imenica sa sufiksom -ež. Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 31: 1-18.

Barić, Eugenija – Mijo Lončarić – Dragica Malić – Slavko Pavešić – Mirko Peti – Vesna Zečević – Marija Znika. 1995. Hrvatska gramatika. Zagreb: Školska knjiga.

Barić, Eugenija – Mijo Lončarić – Dragica Malić – Slavko Pavešić – Mirko Peti – Vesna Zečević – Marija Znika. 1995. Priručna gramatika hrvatskoga književnoga jezika. Zagreb: Školska knjiga.

Fulgosi, Sanja. 2007. Sintaktička nesročnost u hrvatskome jeziku. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet.

Marković, Ivan. 2010. Uvod u pridjev. Zagreb: Disput.

Pišković, Tatjana. 2011. Gramatika roda. Zagreb: Disput.

Pranjaković, Ivo. 2002. Hrvatska skladnja: rasprave iz sintakse hrvatskoga standardnoga jezika. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Silić, Josip – Ivo Pranjaković. 2005. Gramatika hrvatskoga jezika. Zagreb: Školska knjiga.

Taso, Jasminka. 1988. Semantičke relacije u vezi sa kolebanjem u rodu imenica srpsko-hrvatskog jezika. Sarajevo: Institut za jezik u Sarajevu – Filozofski fakultet u Sarajevu.

Članci s interneta:

Bošnjak-Botica, T. ; Gulešić-Machata, M. Rod imenica na –a za osobe muškoga spola. // Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik. 2, 4(2007), str. 170-189. <http://hrcak.srce.hr/file/34274>

Lugović, Mia. Gramatika roda. // Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik. 2, 12(2011), str.249-256. <http://hrcak.srce.hr/file/121904>

Pišković, Tatjana. Sintaktička narav gramatičkoga roda. // Filologija. 56(2012), str. 137-158. <http://hrcak.srce.hr/file/112195>